



LAZER STOMATOLOGIYASINING KARIYES, PERIODONTAL KASALLIKLAR VA JARROHLIK MUOLAJALARIDA QO'LLANISH SAMARADORLIGI

Mirzayev Nurilla Saydulla o'g'li - Termiz iqtisodiyot va servis universiteti ortopedik
stomatologiya yo'nalishi talabasi

Xayitova Mehriqul Alijon qizi - Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Stomatologiya
fanlar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisdá lazer stomatologiyasining kariyes, periodontal kasalliklar va jarrohlik muolajalarida qo'llanish samaradorligi masalasi stomatologik amaliyotning profilaktik, klinik va tashkiliy jihatlari bilan bog'liq holda tahlil qilinadi. Mavzu minimal invaziv, og'riqni kamaytiruvchi va qon ketishini nazorat qiluvchi texnologiyalarni qo'llash nuqtayi nazaridan yoritilib, bemor xavfsizligi, davolash sifatini oshirish, shifokor mas'uliyati va aholining og'iz bo'shlig'i salomatligi madaniyatini shakllantirishdagi o'rni asoslanadi. Tezisdá o'zbek stomatologiya maktabida shakllangan klinik tekshiruv, profilaktika, sanitariya-gigiyena va davolash tamoyillari umumlashtirildi. Natijada mavzuning nazariy mazmuni bilan birga, uni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari, mavjud muammolari va rivojlantirish yo'nalishlari ko'rsatib berildi.

Kalit so'zlar: lazer stomatologiyasi, kariyes, periodontal kasallik, jarrohlik muolaja, minimal invaziv davolash, gemostaz.

Kirish

Stomatologiya bugungi kunda faqat og'riqni bartaraf etish yoki tishni tiklashga qaratilgan tor klinik faoliyat emas, balki aholining umumiy salomatligini himoya qilishga xizmat qiladigan kompleks tibbiy yo'nalishga aylandi. Lazer stomatologiyasining kariyes, periodontal kasalliklar va jarrohlik muolajalarida qo'llanish samaradorligi shu jarayonning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u shifokor qarorining aniqligi, bemor bilan muloqot sifati va profilaktik kuzatuvning uzluksizligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Og'iz bo'shlig'i kasalliklari ko'pincha sekin rivojlanadi, bemor esa ilk belgilarni oddiy noqulaylik sifatida qabul qiladi. Shuning uchun stomatologik amaliyotda erta aniqlash, xavf guruhlarini ajratish, gigiyenik ko'nikmani shakllantirish va klinik holatni dalillarga tayangan holda baholash asosiy vazifaga aylanadi.

O'zbekiston sharoitida stomatologik xizmatning sifati hududiy tibbiyot muassasalari, xususiy klinikalar, ta'lim muassasalari va oilaviy profilaktika madaniyati o'rtasidagi bog'liqlikka tayanadi. Minimal invaziv, og'riqni kamaytiruvchi va qon ketishini nazorat qiluvchi texnologiyalarni qo'llash masalasi aynan shu bog'liqlikda ko'rilmasa, muammo faqat alohida muolaja darajasida qolib ketadi. Stomatologik kasalliklarning oldini olish uchun tibbiy bilim bilan birga, bemorning kundalik odati, ovqatlanish tartibi, tish tozalash texnikasi, davriy



ko'rikka munosabati va shifokor tavsiyasiga rioya qilishi ham hisobga olinishi kerak. Klinik tajriba shuni ko'rsatadiki, samarali profilaktika bir martalik maslahat emas, balki takroriy nazorat, hujjatlashtirilgan baholash va aniq amaliy tavsiyalar tizimidir.

Asosiy qism

Lazer stomatologiyasining kariyes, periodontal kasalliklar va jarrohlik muolajalarida qo'llanish samaradorligi tushunchasi stomatologik holatni ko'p omilli tizim sifatida ko'rishni talab qiladi. Uning tarkibiga klinik belgilarning erta aniqlanishi, anamnezni to'g'ri yig'ish, og'iz bo'shlig'i gigiyenasini baholash, xavf omillarini ajratish, bemor bilan tushunarli muloqot qilish va davolash yoki profilaktika rejasini shaxsiylashtirish kiradi. Bu jarayonda shifokor faqat mavjud shikoyatga emas, balki kasallikning paydo bo'lish zanjiriga e'tibor qaratadi. Masalan, og'iz bo'shlig'ida yallig'lanish, mikrobiologik muvozanatning buzilishi, travmatik omillar, noto'g'ri gigiyena yoki umumiy somatik fon bir-biridan ajralgan holda emas, balki o'zaro ta'sirda baholanadi.

Mavzuning shakllanish omillari orasida aholining stomatologik savodxonligi, tibbiy xizmatga murojaat qilish chastotasi, stomatologik jihozlarning mavjudligi, shifokorlarning zamonaviy protokollardan xabardorligi va ta'lim jarayonida amaliy ko'nikmalarning yetarli darajada shakllantirilishi muhim o'rin tutadi. O'zbekiston tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida bolalar stomatologiyasi, terapevtik stomatologiya, ortopedik stomatologiya va jarrohlik stomatologiyasi bo'yicha o'quv adabiyotlarida klinik tekshiruv, differensial tashxis, profilaktika va bemor bilan ishlash tamoyillari alohida yoritilgan. Biroq amaliyotda bu bilimlar har doim ham yagona algoritmgaga aylana olmaydi. Muammo ko'pincha klinik holatni yozma qayd etish, xavf darajasini baholash va keyingi nazorat muddatini belgilashda ko'rinadi.

Muammolarning yana biri stomatologik xizmatda profilaktik faoliyatning iqtisodiy jihatdan yetarli qadrlanmasligidir. Ko'plab bemorlar shifokorga kasallik rivojlangandan keyin murojaat qiladi, chunki profilaktik ko'rikni zarurat sifatida qabul qilmaydi. Bu holat kariyes, periodontal kasalliklar, shilliq qavat o'zgarishlari va ortopedik rehabilitatsiya jarayonlarida kechikkan tashxisga olib keladi. Shu sababli lazer stomatologiyasining kariyes, periodontal kasalliklar va jarrohlik muolajalarida qo'llanish samaradorligi bo'yicha amaliy model bemorga tushunarli xarajat-manfaat mantiqida ham tushuntirilishi lozim. Erta aniqlangan muammo ko'pincha kamroq invaziv, arzonroq va barqarorroq davolash imkonini beradi.

Rivojlantirish uchun lazer apparatlari bo'yicha standart o'quv kurslari, indikatsiya va qarshi ko'rsatmalar bo'yicha qisqa protokollar zarur. Rivojlantirish yo'llari sifatida tuman va shahar stomatologiya muassasalarida qisqa skrining varaqalarini joriy etish, maktab va oilaviy poliklinikalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, stomatologik ta'limda klinik keyslar sonini oshirish, raqamli ftohujjatlashtirishni qo'llash va profilaktik ko'rik natijalarini oddiy statistik ko'rsatkichlar bilan tahlil qilish maqsadga muvofiq. Bunday tizim shifokor faoliyatini faqat



muolaja bajarishdan iborat qilib qo'ymaydi, balki kasallikni oldindan ko'ra oladigan, bemor xulqini o'zgartira oladigan va xizmat sifatini barqarorlashtiradigan kasbiy modelga aylantiradi.

O'zbek tadqiqotchilari va mahalliy o'quv adabiyotlarida stomatologik kasalliklarni profilaktika qilish, klinik tekshiruvni tizimlashtirish, bolalar va kattalarda og'iz bo'shlig'i holatini baholash, stomatologik materiallar va gigiyenik tadbirlarni to'g'ri qo'llashga alohida e'tibor beriladi. Ushbu qarashlardan kelib chiqib, lazer stomatologiyasining kariyes, periodontal kasalliklar va jarrohlik muolajalarida qo'llanish samaradorligi bo'yicha samarali yondashuv uch tayanchga tayanishi kerak. Bular klinik dalil, bemorning individual xavfi va tavsiyalarning bajarilishini nazorat qilishdir. Mazkur uchlik bir-biridan ajralsa, davolash chiroyli bajarilgan muolaja bo'lib qoladi, lekin uzoq muddatli salomatlik natijasiga aylanmaydi.

1-jadval. Lazer stomatologiyasida qo'llanish sohalari

Sohasi	Afzalligi	Cheklovi
Kariyes	To'qimani kam shikastlab tayyorlash	Chuqur kovaklarda ehtiyotkorlik zarur
Periodontologiya	Mikroblar miqdorini kamaytirish	Mexanik tozalash o'rini to'liq bosa olmaydi
Jarrohlik	Qon ketishini kamaytirish va aniq kesim	Malakasiz qo'llansa termik zarar beradi

Amaliyotda natijani baholash uchun soddalashtirilgan indikatorlar ishlatilishi maqsadga muvofiq. Bemorning shikoyati kamaygani, klinik belgi o'zgargani, gigiyena indeksi yaxshilangani, qayta murojaat muddati qisqargani yoki xavfli holat erta aniqlangani kabi ko'rsatkichlar profilaktik faoliyatning real samarasini ko'rsatadi. Bunday ma'lumotlar keyinchalik kafedra, klinika yoki hududiy tibbiyot muassasasi kesimida umumlashtirilsa, stomatologik xizmat sifatini boshqarish uchun foydali asos yaratiladi.

Tashkiliy jihatdan ushbu yo'nalish universitet ta'limida ham kuchaytirilishi kerak. Talabalarga faqat mavzu bo'yicha ta'rif va tasniflarni o'rgatish yetarli emas. Ular klinik holatni ko'rish, muammo sababini ajratish, bemorga qisqa tushuntirish berish, hujjatni to'g'ri to'ldirish va profilaktik tavsiyani nazorat qilish bo'yicha mashq qilishi kerak. Simulyatsiya xonalari, klinik keyslar, suratlar asosida tahlil va jamoaviy muhokama bu borada samarali vosita bo'la oladi.

O'zbekistonda stomatologik xizmatning muhim xususiyati shundaki, aholi tarkibida profilaktik ko'rikka muntazam borish odati hali ham yetarli darajada shakllanmagan. Bemor ko'pincha og'riq, qonash, estetik nuqson yoki chaynash qiyinlashganda murojaat qiladi. Bu esa



shifokordan qisqa vaqt ichida nafaqat muolaja, balki tushuntirish, xavfni baholash va kelgusidagi asoratlarni oldini olish bo'yicha aniq qaror talab qiladi. Tezis mavzusi shuning uchun tibbiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur yo'nalishda minimal invaziv muolaja, periodontal cho'ntak dezinfektsiyasi, yumshoq to'qima kesimi, gemostaz va termik xavfsizlik asosiy tushunchalar sifatida qaraladi. Bu tushunchalar qog'ozda chiroyli ko'rinishi mumkin, ammo klinik natijaga aylanishi uchun ular bemor qabulining real jarayoniga kirishi kerak. Masalan, ko'rik vaqtida shifokor faqat shikoyatni eshitib qolmasdan, xavf omillarini yozib boradi, ko'rinadigan belgilarni izohlaydi, keyingi nazorat muddatini belgilaydi va bemorga bajarishi mumkin bo'lgan amaliy vazifani beradi. Bunday yondashuv bemor mas'uliyatini oshiradi.

Lazer stomatologiyasi bo'yicha profilaktik yondashuvni amaliyotga joriy etishda eng muhim talab shifokor harakatining takrorlanuvchan va nazorat qilinadigan bo'lishidir. Klinikada har bir mutaxassis mavzuga o'zicha yondashsa, bemorga beriladigan tavsiyalar ham, qayta ko'rik natijalarini baholash ham bir xil bo'lmaydi. Shu sababli oddiy ko'rik varaqasi, qisqa klinik algoritm va bemor uchun tushunarli yozma tavsiyalar katta amaliy qiymatga ega. Ular murakkab uskunani talab qilmaydi, lekin shifokorning klinik qarorini tartibga soladi.

Tezis mavzusining ta'limiy qiymati ham katta. Yuz-jag' va ortopedik stomatologiya yo'nalishida o'qiyotgan talabalar klinik holatni faqat muolaja texnikasi orqali emas, balki xavf, profilaktika, bemor xulqi va tibbiy hujjat orqali ham baholashni o'rganishi zarur. Bu ko'nikma keyinchalik klinik xatolarni kamaytiradi, bemor bilan ishonchli muloqot o'rnatadi va stomatologik xizmatni kasbiy jihatdan barqarorlashtiradi.

Mahalliy amaliyot uchun taklif etiladigan eng kichik, lekin ta'sirchan o'zgarishlardan biri har bir stomatologik ko'rikni profilaktik suhbat bilan yakunlashdir. Bu suhbat uzoq va umumiy bo'lishi shart emas. Bemorning aynan qaysi odati xavf tug'dirayotgani, qaysi belgi kuzatilgani va keyingi tashrifgacha nimani bajarishi kerakligi aniq aytilsa, maslahatning qiymati oshadi. Shu tarzda shifokor bemorni davolash jarayonining passiv kuzatuvchisidan faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Kelgusida ushbu yo'nalishda hududiy stomatologik kuzatuvlar olib borish, klinik holatlarni anonim tarzda umumlashtirish va ta'lim jarayonida real amaliy misollar asosida muhokama qilish maqsadga muvofiq. Bu usul mavzuni faqat nazariy bayon emas, balki mahalliy stomatologiya amaliyotini yaxshilashga xizmat qiladigan ilmiy-amaliy vositaga aylantiradi.

Mavzuni amaliyotga tatbiq etishda tibbiy muassasa rahbariyati, kafedra o'qituvchilari va amaliyotchi stomatologlar o'rtasida yagona yondashuv bo'lishi lozim. Agar ta'limda bir xil algoritm o'rgatilsa, klinikada esa boshqa tartib qo'llansa, talabaning kasbiy ko'nikmasi mustahkamlanmaydi. Shu sababli o'quv jarayonida beriladigan nazariy bilimlar real klinik



protokollar, sanitariya-gigiyena talablari va bemor xavfsizligi mezonlari bilan bog'lanishi kerak.

Xulosa

Lazer stomatologiyasining kariyes, periodontal kasalliklar va jarrohlik muolajalarida qo'llanish samaradorligi stomatologik xizmat sifatini oshirish, kasalliklarni erta aniqlash va bemor bilan mas'uliyatli hamkorlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tezida ko'rib chiqilgan dalillar shuni ko'rsatadiki, mavzu faqat alohida klinik muammo emas, balki diagnostika, profilaktika, ta'lim, sanitariya-gigiyena va klinik boshqaruvni birlashtiradigan tizimli yo'nalishdir. O'zbekiston sharoitida uning samaradorligi shifokor tayyorgarligi, bemor savodxonligi, profilaktik dasturlarning uzluksizligi va tibbiy hujjatlashtirish madaniyatiga bog'liq. Amaliyotda qisqa skrining algoritmlari, xavf guruhlarini ajratish, bemorga individual tavsiya berish va keyingi nazoratni rejalashtirish kengroq qo'llansa, stomatologik kasalliklar kech aniqlanishining oldini olish, muolaja sifatini oshirish va aholida og'iz bo'shlig'i salomatligiga nisbatan barqaror mas'uliyatni shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Maxsudov S.N. Bolalar stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Yangiyul poligraph service, 2008. – 128 b.
2. Safarov I.X. Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi: darslik. – Toshkent, 2006.
3. Kamilov X.P. Fakultet terapevtik stomatologiya: darslik. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2019.
4. Xalilov I.X., Xudanov B.O. Bolalar terapevtik stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent, 2017.
5. Azimov M. Bolalar jarrohlik stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2015.
6. Ortopedik stomatologiya fakultet kursi: elektron o'quv resurs. – Toshkent, 2018.
7. Toshpo'latova N., Suyunova S. Og'iz bo'shlig'i kasalliklari: o'quv qo'llanma. – Toshkent, 2016.
8. Abdullayev A.A., Nazarov O.N. Stomatologik materialshunoslik asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.